

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кафедра конституційного і міжнародного права факультету № 4

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

до семінарських занять з навчальної дисципліни

«Основи правових знань»

**вибіркових компонент освітньо-професійної програми
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

**125 «Кібербезпека та захист інформації» (безпека інформаційних та
комунікаційних систем)**

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 4
Протокол від 16.08.2023 № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри конституційного і міжнародного права
факультету № 4 ХНУВС (протокол від 10.08.2023 № 15)

Розробники:

1. Старший викладач кафедри, конституційного і міжнародного права факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ, к.ю.н. Філіпська Н. О.
2. Викладач кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ Мальцев В. В.

Рецензенти:

1. Доцент кафедри конституційного і муніципального права юридичного факультету Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, к.ю.н., доцент Гудзь Л. В.
2. Завідувач кафедри протидії кіберзлочинності факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ, к.ю.н., професор Манжай О. В.

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами

1.1. Денна форма навчання

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Контрольні роботи	Самостійна робота	
Семестр № 1							
Тема № 1: Походження держави і права. Форма сучасних держав	8	1	2	-	-	5	Тематична контрольна робота
Тема № 2: Основні поняття про право.	8	1	2	-	-	5	
Тема № 3: Правова поведінка та правопорушення.	7	2	2	-	-	3	
Тема № 4: Основи конституційного права України	7	2	2	-	-	3	
Тема № 5: Конституційно-правовий статус людини та громадянина	8	2	2	-	-	4	
Тема № 6: Форми безпосередньої демократії в Україні	8	2	2	-	-	4	
Тема № 7: Система органів державної влади в Україні	8	2	2	-	-	4	
Тема № 8: Основи законодавства про працю України	7	2	2	-	-	3	
Тема № 9: Основи адміністративного законодавства України	7	2	2	-	-	3	
Тема № 10: Основи цивільного законодавства України	7	2	2	-	-	3	
Тема № 11: Основи кримінального законодавства України	8	2	2	-	-	4	
Тема № 12: Основи кримінального процесуального законодавства України	7	-	2	-	-	5	
Всього	90	20	24	-	-	46	Екзамен

1.2. Заочна форма навчання

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Контрольні роботи	Самостійна робота	
Семестр № 1							
Тема № 1: Походження держави і права. Форма сучасних держав	8	-	-	-	-	5	Тематична контрольна робота
Тема № 2: Основні поняття про право.	8	2	-	-	-	5	
Тема № 3: Правова поведінка та правопорушення.	7	-	-	-	-	3	
Тема № 4: Основи конституційного права України	7	-	-	-	-	3	
Тема № 5: Конституційно-правовий статус людини та громадянина	8	2	-	-	-	4	
Тема № 6: Форми безпосередньої демократії в Україні	8	2	2	-	-	4	
Тема № 7: Система органів державної влади в Україні	8	-	-	-	-	4	
Тема № 8: Основи законодавства про працю України	7	-	-	-	-	3	
Тема № 9: Основи адміністративного законодавства України	7	-	-	-	-	3	
Тема № 10: Основи цивільного законодавства України	7	-	-	-	-	3	
Тема № 11: Основи кримінального законодавства України	8	-	2	-	-	4	
Тема № 12: Основи кримінального процесуального законодавства України	7	-	-	-	-	5	
Всього	90	6	4	-	-	80	Екзамен

2. Методичні вказівки до семінарських занять

Тема № 1. Походження держави і права. Форми сучасних держав.

Семінарське заняття № 1. Походження держави і права. Форми сучасних держав.

Навчальна мета заняття: формування комплексного уявлення про державу, право та форму держави у сучасному світі.

Кількість годин – 2 год.

Навчальні питання

1. Організація влади і нормативне регулювання у первісному суспільстві.
2. Поняття та ознаки держави. Визначення держави. Соціальне призначення держави. Державний апарат (механізм держави). Правова держава.
3. Форма сучасних держав.
4. Передумови виникнення права. Основні поняття про право.

Методичні вказівки

Готуючи відповідь на перше питання варто охарактеризувати процеси, які передували створенню організацій людей, які мали ознаки держави, влади, акцентувавши на важливості поділу праці в первісних суспільствах; врахувати поступову зміну організації влади від зборів членів роду до збору чоловіків та ради старійшин, що у свою чергу, трансформувало первісні суспільства в організації з публічною владою, що є безумовною ознакою держави. Варто згадати про родову общину та союз племен, їх органи управління з ознаками самоврядування.

Друге питання має включати у себе визначення держави, що містить низку її ознак. Важливо розуміти та охарактеризувати такі ознаки держави, як суверенітет, апарат державної влади, територія, населення, наявність апарату примусу, загальнообов'язкових юридичних норм та системи податків, за рахунок яких функціонує державна влада. Не менш важливим є низка функцій держави, які мають поділ на внутрішні, зовнішні, постійні, тимчасові тощо. Для надання повної відповіді на це питання доцільно назвати та коротко описати функції та їх класифікацію, при цьому згадавши, що інструментом для здійснення функцій держави є державний апарат. Важливо розуміти, що сучасний світ передбачає створення та функціонування держав, основою діяльності яких є право. Потрібно дати визначення правової держави та назвати її ознаки, при цьому висловлювати власну думку щодо наявності таких ознак в Україні.

Третє питання передбачає опанування тематики форми держави, яка включає у себе форму правління, територіального устрою та політичного режиму, які існують у сучасному світі. Варто виходити з того, що форма держави визначає структуру і принципи взаємовідносин основних органів держави (парламенту, уряду, глави держави), розподіл держави на складові частини і юридичний статус цих частин, а також методи діяльності держави і характер прямих і зворотних зв'язків із громадськістю. Необхідно дати

визначення форми держави, пояснити причини її багатоманітності, дослідити класифікацію форм держави в конституційному праві. При цьому слід пам'ятати, що форма правління розкриває організацію державної влади, правовий статус вищих органів держави (насамперед його глави), принципи взаємовідносин між ними, участь громадян у формуванні цих органів (монархія та республіка). Тут же необхідно охарактеризувати ознаки унітарних та федеративних держав. Важливим є також розуміння різних форм політичних режимів у світі та з'ясування ознак політичного режиму в Україні.

Відповідаючи на четверте питання, потрібно почати з того, що передувало появі права, з опису звичаїв як стереотипної поведінки групи людей, яка повторюється з покоління в покоління, мононом. Розвиток держави і права є паралельними та взаємопов'язаними, забезпечуючи поступовий перехід до більш організованих форм контролю за виконанням таких норм, звичаїв та у майбутньому законів.

Питання цільових виступів курсантів

1. Як організована влада в первісному суспільстві?
2. Що таке держава? Ознаки та визначення.
3. Яке соціальне призначення держави?

Теми рефератів

1. Еволюція поняття держави: від первісних спільнот до сучасних державних утворень.
2. Структура та функції державного апарату.
3. Правова держава: концепція, принципи та основні ознаки.
4. Форми сучасних держав: класифікація та характеристика.
5. Передумови виникнення права: соціокультурний та історичний контексти.

Література

Основна:

1. Конституція України. Закон України від 28 черв. 1996 р. (зі змін.) URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Гапотій В. Д., Слишик О. А. Основи права: підручник. 2-ге вид. із змінами та доп. Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2019. 882 с.
3. Молдован В. В., Чулінда Л. І. Правознавство: навч. посіб. Київ: ЦУП, 2020. 184 с.
4. Теорія держави і права: підручн. / О. М. Бандурка, О. М. Головка, О. С. Передерій та ін.; за заг. ред. О. М. Бандурки ; МВС України, ХНУВС. Харків, 2018. 416 с.
5. Теорія держави та права України: підручник для курсантів та студентів вищих навч. закл. / О. М. Бандурка, М. Ю. Бурдін, О. М. Головка та ін. Харків: Майдан, 2018. 436 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6689/Teoriia%20derzhavy%20i%20prava_pidruchnyk_KhNUVS_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=y

6. Тетарчук В. І. Теорія держави і права: навч. посібн. для підготовки до іспитів. 2021. 184 с.

Додаткова:

1. Батанов О. В. Унітаризм як політичний та правовий феномен: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія політичні науки*. 2019. № 4. С. 20–25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdonnupn_2019_4_5

2. Білозьоров Є. В. Природний тип розуміння права як підґрунтя діяльнісної теорії правознавства. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. Вип. 2. С. 10–14. URL: http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/07/APP-2_2022_FINAL.pdf#page=10

3. Бондаренко С. Ю., Вітомський Ю. Л. Психологічна теорія як онтологія походження держави, чи спроба вгамувати економічний детермінізм. The X International Science Conference «Science foundations of modern science and practice». 2021. С. 200–210. URL: https://books.google.com/books?hl=en&lr=&id=26NREAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA200&dq=info:sfmaLn1j_NkJ:scholar.google.com&ots=_tBDRex3Cj&sig=81eLupcgWf8RDZUYV3XusG-ridA

4. Красніцька Г. М. Періодизація становлення права. *Гілея*. 2019. Т. 141, вип. 141 (2). С. 81–83.

5. Логвиненко І. А., Логвиненко Є. С. Теорії походження Руської держави (Київської Русі). 25 років становлення Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ: славетна історія та горизонти майбутнього: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (21-22 лютого 2020 року, м. Суми). 2020. С. 22–24. URL: <http://dSPACE.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6801>

Тема № 2. Основні поняття про право.

Семінарське заняття № 2. Основні поняття про право.

Навчальна мета заняття: формування комплексного уявлення про право.

Кількість годин – 2 год.

Навчальні питання

1. Поняття та ознаки права.
2. Система права. Класифікація правових норм.
3. Джерела (форми) права. Чинність нормативно-правових актів. Дія нормативних актів у часі, просторі та за колом осіб.

Методичні вказівки

При вивченні першого питання необхідно виходити з того, що право формується у державно організованому суспільстві як основний нормативний регулятор суспільних відносин. Звичаї, моральні та релігійні норми додержавного суспільства мають другорядне значення, перевага надається

правовому регулюванню суспільних відносин. Необхідно з'ясувати, що таке право та розкрити зміст його ознак. При цьому, якісні ознаки права потрібно характеризувати у вигляді окремих дефініцій, не припускаючи тавтології. Доцільно використовувати порівняння ознак права з ознаками інших соціальних регуляторів, що дає можливість висвітлити їх як загальні для всіх, так і притаманні лише праву.

Розгляд другого питання слід розпочати із визначення системи права та характеристики її основних структурних елементів (норми, інститути, галузі). Окрема увага має бути приділена правовим нормам, оскільки саме цей елемент є вихідним компонентом, тією «цеглинкою», з якої і складається в підсумку весь «будинок» системи права. Необхідно дати визначення норми права, розкрити зміст соціальних і юридичних ознак норми права та класифікувати їх за різними критеріями.

Право, як цілісне явище соціальної дійсності, має певні форми свого виразу. Слід розглянути особливості основних та факультативних джерел (форм) права, визначити зміст таких традиційних у юриспруденції видів джерел права як правовий звичай, правовий прецедент, нормативно-правовий договір та нормативно-правовий акт. За загальним правилом, нормативно-правові акти застосовуються до відносин, що мали місце в період від введення їх у дію до втрати ними сили. Тому слід розглянути питання, пов'язані із набуттям чинності нормативно-правовими актами та дією нормативних актів у часі, просторі та за колом осіб.

Питання цільових виступів курсантів

1. Види підзаконних нормативно-правових актів.
2. Правова система, її співвідношення з системою права.
3. Демократичні та недемократичні режими: основні ознаки.

Теми рефератів

1. Поняття та основні історичні джерела (форми) права.
2. Поняття та ознаки нормативно-правового акту. Юридична сила нормативно-правових актів.
3. Дія нормативно-правових актів у часі, у просторі та за колом осіб.
4. Основні правові системи сучасності (загальна характеристика).
5. Федеративні та унітарні держави – переваги та недоліки.

Література

Основна:

1. Конституція України. Закон України від 28 черв. 1996 р. (зі змінами)
URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Гапотій В. Д., Слишик О. А. Основи права: підручник. 2-ге вид. із змінами та доп. Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2019. 882 с
3. Молдован В. В., Чулінда Л. І. Правознавство: навч. посіб. Київ: ЦУП, 2020. 184 с.

4. Теорія держави і права: підручн. / О. М. Бандурка, О. М. Головка, О. С. Передерій та ін.; за заг. ред. О. М. Бандурки ; МВС України, ХНУВС. Харків, 2018. 416 с.

5. Теорія держави та права України: підручник для курсантів та студентів вищих навч. закл. / О. М. Бандурка, М. Ю. Бурдін, О. М. Головка та ін. Харків: Майдан, 2018. 436 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6689/Teoriia%20derzhavy%20i%20prava_pidruchnyk_KhNUVS_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Додаткова:

1. Білозьоров Є. В. Природний тип розуміння права як підґрунтя діяльнісної теорії правознавства. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. Вип. 2. С. 10–14. URL: http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/07/APP-2_2022_FINAL.pdf#page=10

2. Геєць І. В. Місце принципів права в системі джерел права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 6. С. 1–12. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2021/3.pdf

3. Делія Ю. В. Джерела (форми) права у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні (загальнотеоретичний аспект). *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 3 (64). С. 12–17.

4. Красніцька Г. М. Періодизація становлення права. *Гілея*. 2019. Т. 141, вип. 141 (2). С. 81–83.

Тема № 3. Правова поведінка та правопорушення.

Семінарське заняття № 3. Правова поведінка та правопорушення.

Навчальна мета заняття: формування комплексного уявлення щодо правової поведінки та правопорушення.

Кількість годин – 2 год.

Навчальні питання

1. Поняття і види правової поведінки.
2. Поняття та ознаки правопорушення.
3. Склад та причини правопорушень.

Методичні вказівки

При відповіді на перше питання здійснення характеристики правомірної поведінки корисно будувати з урахуванням не лише її ознак та внутрішнього складу, але й у порівнянні з такими формами поведінки, що знаходяться поряд з правомірною: зловживання правом, правопорушення або поведінка, яка не може бути кваліфікована юридично. Важливо враховувати в переліку ознак правомірної поведінки соціальну корисність або непротивіччя соціально корисним цілям. Класифікацію видів правомірної поведінки доцільно здійснювати за суб'єктивною стороною.

При відповіді на друге питання варто виходити з того, що особливість визначення категорії правопорушення проявляється в тому, що тут припущення

найменших неточностей у поєднанні невід'ємних ознак тягне за собою невизнання поняття правопорушення. Той же принцип стосується і складу правопорушення. Тут відсутність одного з елементів складу або його частини веде до невизнання певної поведінки правопорушенням. Ретельність роз'яснення об'єкту, суб'єкту, об'єктивної та суб'єктивної сторін – є процесом, що вимагає «математичної» точності, який не припускає довільного викладення матеріалу «своїми словами». Крім цього, важливо приводити приклади дефініцій щодо складу правопорушення з діючого кримінального, адміністративного та цивільного законодавства.

Відповідь на третє питання має передбачати аналіз причин здійснення правопорушень та шляхів їх подолання в Україні, який корисно спрямовувати за соціальними сферами наприклад, економічною, політичною, культурною, соціальною та іншими. Передбачається проведення диспутів, або обговорення проблемних рефератів з цього питання, а також використання сучасної криміногенної статистики.

Питання цільових виступів курсантів

1. Співвідношення права та поведінки (вчинку, діяльності).
2. Значення юридичної відповідальності для забезпечення законності і правопорядку.

Теми рефератів

1. Роль та функції правової поведінки в суспільстві
2. Види та класифікація правомірної поведінки
3. Основні елементи складу правопорушень
4. Причини виникнення правопорушень та методи їх подолання
5. Класифікація правопорушень за українським законодавством

Література

Основна:

1. Конституція України. Закон України від 28 черв. 1996 р. (зі змінами)
URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Закон України від 7 груд. 1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10/>
4. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / Галунько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
5. Адміністративне право: навч. посіб. для здобувачів вищ. освіти / [Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, В. В. Зуй та ін.]. Вид. 6-те, допов. та перероб. З опорою на законодавство станом на 1 квіт. 2021 р. – Харків: Право, 2021. 196 с.
6. Адміністративне право України: підручник / В. В. Серета, О. Л. Хитра, Ю. С. Назар, Д. І. Йосифович, Я. М. Когут та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2021. 680 с.

URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4364/1/AdminPravo_28-03-2022.pdf

7. Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посіб. / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова. Харків: Право, 2020. 656 с.

Додаткова:

1. Богів Я. С. Правосвідомість як основа побудови правової держави. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2022. Вип. 33. С. 196–202.

2. Бойко І., Соловійова О. Вплив ідеї людиноцентризму на зміст адміністративного права. *International Science Journal of Jurisprudence & Philosophy*. 2023. № 2 (1): 1–12. URL: <https://isg-journal.com/isjpp/>.

3. Забезпечення правопорядку та протидії злочинності в Україні та у світі: проблеми та шляхи їх вирішення: матер. І Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 17 черв. 2021 р.). Дніпро: ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2021. 266 с.

4. Ларіна Н., Сніжко Д. Формування правосвідомості у публічних службовців: понятійне поле, види, структура. *Аспекти публічного управління*. 2021. № 4, т. 9. С. 13–19.

5. Стрибко Т., Бойченко С. Правова поведінка як складник правосвідомості: загальнотеоретичний аналіз. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 4. С. 257–261. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/4/44.pdf>

6. Тимошенко В. І. Деформована правосвідомість як передумова протиправної поведінки. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2020. № 4, т. 31(70). С. 27–32.

7. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні. Київ, березень 2022 р. URL: <https://ombudsman.gov.ua/report-2022/>

8. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні. Київ, березень 2022 р. URL: <https://ombudsman.gov.ua/report-2022/>

Тема № 4. Основи конституційного права в Україні.

Семінарське заняття № 4. Основи конституційного права в Україні.

Навчальна мета заняття: формування комплексного наукового уявлення про конституційне право як галузь права, науку та навчальну дисципліну, його систему та джерела.

Кількість годин – 2 год.

Навчальні питання

1. Поняття, предмет і метод галузі конституційного права України. Місце конституційного права в системі національного права України.

2. Предмет і метод конституційно-правового регулювання.

3. Система конституційного права України як галузі права.
4. Конституційно-правові відносини: поняття, особливості, види. Суб'єкти та об'єкти конституційно-правових відносин.
5. Джерела конституційного права України: поняття та види.

Методичні вказівки

Розкриваючи перше питання, курсанти повинні дати визначення конституційного права як галузі права, науки та навчальної дисципліни та аргументовано пояснити різницю між ними. Необхідно визначити місце конституційного права як галузі в національній системі права, встановити співвідношення, що існує між конституційним правом як наукою та навчальною дисципліною. Охарактеризувати джерела, систему і функції конституційного права – науки і конституційного права – навчальної дисципліни.

При відповіді на друге питання варто розпочати із загальнотеоретичної тези про те, що всі галузі права розрізняються за двома критеріями: за предметом і методом правового регулювання. Слід звернути увагу на те, що означає «політичний зміст» і «правова форма» відносин, що складають предмет конституційного права.

Метод конституційного права слід розглядати як певний «правовий арсенал», що використовується для цілеспрямованого впорядкування політико-правових відносин. При цьому метод правового регулювання не може зводитися до якогось одного чи навіть кількох способів: особливості методу полягають як раз у неповторному поєднанні певних способів правового регулювання. Окремі способи можуть використовуватися і в інших галузях права, однак уся сукупність, конкретний «набір» цих способів, є неповторним.

Розглядаючи питання про систему конституційного права України, слід виходити із загальнотеоретичного постулату про те, що ця система є відображенням, з одного боку, цілісності, єдності відповідних правових норм, а з іншого – їх розмаїття, диференціації за окремими сферами політико-правового життя. Необхідно охарактеризувати кожен з елементів системи конституційного права, особливу увагу звернувши на інститути як найбільші структурні підрозділи цієї системи. При розгляді конституційно-правових норм як первинних, елементарних частин системи конституційного права, необхідно проаналізувати їх специфіку та видове розмаїття.

Відповідь на четверте питання передбачає з'ясування поняття конституційно-правових відносин та їх особливостей. Необхідно охарактеризувати суб'єктів та розглянути об'єкти конституційно-правових відносин, розкрити підстави виникнення і припинення конституційно-правових відносин.

Вивчення п'ятого питання передбачає аналіз джерел конституційного права України з точки зору способів зовнішнього оформлення конституційно-правових норм та надання їм офіційного, загальнообов'язкового характеру. Освітлюючи питання про джерела конституційного права, потрібно відзначити, що Конституція України є основним джерелом даної галузі. Звичайні закони й

інші нормативні акти є джерелами лише тоді, коли вони містять конституційно-правові норми.

Питання цільових виступів

1. Конституція в системі джерел державного права зарубіжних країн.
2. Судовий прецедент як джерело конституційного права.
3. Система конституційного права зарубіжних країн.
4. Місце і роль конституційного права в національній системі права України.
5. Поняття та види інститутів конституційного права України.

Теми рефератів

1. Роль та місце конституційного права як галузі національної системи права.
2. Основні напрями і школи в науці конституційного права.
3. Основні тенденції розвитку конституційного права.
4. Релігійне право як джерело конституційного права.
5. Роль конституційного звичаю в регулюванні державно-правових відносин у зарубіжних країнах.

Література

Основна:

1. Конституція України. Закон України від 28 черв. 1996 р. (зі змінами) URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Акт проголошення незалежності України від 24 серп. 1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12>.
3. Декларація про державний суверенітет України від 16 лип. 1990 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12>.
4. Боняк В. О., Завгородній В. А., Самогута А. В., Філяніна Л. А. Конституційне право України: навч. посібн. 2-е вид., перероб. і доп. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 293 с.
5. Конституційне право України: навчально-методичний посібник. Одеса, 2020. 242 с.
6. Конституційне право: навч. посіб. Харків: ХНУВС, 2017. 358 с.
7. Конституційне право: підручн. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; за заг. ред. О. С. Бакумова, Т. І. Гудзь, М. І. Марчука. Харків, 2019. 484 с.
8. Конституційні засади сучасного державотворення: навч. посіб. у питаннях і відповідях. Харків: Право, 2017. 303 с.

Додаткова:

1. Козинець О., Костюченко Н. Судовий прецедент як джерело конституційного права зарубіжних країн. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Том 1. № 75. С. 99–103. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/275527/270565>

2. Федоренко В. Завдання та функції конституційного права як галузі конституційного права. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2021. № 1 (93). С. 80–89.

3. Федоренко В. Л. Система конституційного права: поняття та генезис. *Право і суспільство*. 2020. № 4. С. 35–46. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/4_2020/8.pdf

Тема № 5. Конституційно-правовий статус людини і громадянина.

Семінарське заняття № 5. Конституційно-правовий статус людини і громадянина.

Навчальна мета заняття: охарактеризувати елементи основ правового статусу особи, розкрити сутність і зміст конституційних прав, свобод та обов'язків громадян як головного елемента основ правового статусу особи.

Кількість годин – 2 год.

Навчальні питання

1. Поняття конституційно-правового статусу громадян України та його елементи.
2. Конституційні права, свободи та обов'язки як базові елементи правового статусу людини і громадянина. Міжнародні стандарти у сфері прав людини.
3. Громадянство України.
4. Гарантії реалізації основних прав і свобод. Відповідальність особи. Правові підстави обмеження прав людини під час дії правового режиму воєнного стану.

Методичні вказівки

Дана тема є однією з ключових тем конституційного права, оскільки сучасний конституціоналізм виходить з постулату про найвищу соціальну цінність людини.

Розкриваючи перше питання плану, слід сформулювати визначення основ правового статусу особи. При цьому, варто мати на увазі, що основи правового статусу особи є історично змінюваною категорією, що наповнюється дедалі глибшим змістом і найбільш концентровано відображає прогрес суспільства і держави. Необхідно навести перелік усіх елементів правового статусу особи та розкрити їх зміст. Відповідь щодо принципів правового статусу громадян України має ґрунтуватися на загальнотеоретичних постулатах про сутність і види правових принципів, способи їх об'єктивації. Необхідно навести перелік загальних і спеціальних принципів правового статусу громадян України, розкрити зміст кожного з них. Особливу увагу слід звернути на ті принципи, що становлять засади конституційного ладу України, насамперед принципи найвищої соціальної цінності людини, верховенства права, рівноправності, визнання міжнародно-правових стандартів. Разом з тим, необхідно пам'ятати, що питання про структуру правового статусу особи є одним із найбільш дискусійних в юридичній літературі, а тому його елементний склад необхідно розглянути у широкому та вузькому сенсі слова. Проаналізувати існуючі види

правового статусу особи. Необхідно розкрити зміст «загального», «спеціального» та «індивідуального» правового статусу та показати їх співвідношення.

Відповідь на друге питання теми має бути присвячена базовим елементам правового статусу особи, таким як конституційні права, свободи та обов'язки. Необхідно сформулювати визначення основних (конституційних) прав і свобод, викласти їх сутнісні ознаки та класифікувати їх за різними критеріями. Окремо слід проаналізувати міжнародні стандарти прав людини, які знайшли своє відображення в Конституції України

Спираючись на розділ II Основного Закону, необхідно охарактеризувати основні (конституційні) права громадян України. Аналогічно слід підходити й до викладення питання про основні (конституційні) обов'язки. Особливу увагу слід звернути на те, що на відміну від відкритого переліку основних прав перелік основних обов'язків є вичерпним і розширювальному тлумаченню не підлягає.

Розкриваючи третє питання плану, слід сформулювати визначення громадянства України, розкрити його сутність та ознаки. Необхідно вказати, що сутність громадянства найбільш концентровано виявляється в його принципах, серед яких розрізняють загальні (загальноправові) та спеціальні. Слід навести перелік принципів громадянства України і розкрити їх зміст, ілюструючи свою відповідь посиланнями на чинний Закон України «Про громадянство України» 2001 р. Окрема увага має бути приділена питанням набуття та припинення громадянства України.

Звертаючись до останнього, четвертого, питання теми, слід сформулювати визначення гарантій реалізації основних прав і свобод, відмежувати їх від інших елементів правового статусу особи; навести класифікацію гарантій реалізації основних прав і свобод. Особливу увагу слід звернути на роль і місце Національної поліції серед інституційних гарантій реалізації основних прав і свобод громадян України. Крім того, на увагу заслуговує питання щодо обмеження прав людини під час дії правового режиму воєнного стану, в межах якого слід зосередитись на причинах та порядку тимчасового обмеження конституційних прав і свобод громадян згідно з Конституцією України.

Питання цільових виступів курсантів

1. Права індивіда і колективні права в Конституції України.
2. Права людини і формування правової держави в умовах реформування політичного та економічного ладу в Україні.
3. Обмеження прав людини під час дії правового режиму воєнного стану.

Теми рефератів

1. Проблема соціально-економічних гарантій прав людини і громадянина в Україні.
2. Основні політико-правові концепції прав людини.

3. Рівноправність і соціальна нерівність. Рівність перед законом і судом.
4. Обмеження основних прав і свобод громадян в Україні під час воєнного стану: правові засади та практична реалізація.
5. Право на особисту безпеку і недоторканність життя в умовах воєнного стану.
6. Гарантії забезпечення свободи думки та виразу поглядів під час дії воєнного стану.

Література

Основна:

1. Конституція України. Закон України від 28 черв. 1996 р. (зі змінами) URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Декларація прав національностей України від 1 лист. 1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1771-12>.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Конвенцію ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17 липн. 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
4. Кримська платформа. Декларація. 23 серп. 2021 р. URL: <https://www.president.gov.ua/news/krimska-platforma-deklaraciya-70293>
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII (2148-08) від 19 жовт. 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
6. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII (2148-08) від 19 жовт. 1973). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042.
7. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
8. Про громадянство України: Закон України від 18 січ. 2001 р. № 2235-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>.
9. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 8 вер. 2005 р. № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.
10. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 6 вер. 2012 р. № 5207-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>.
11. Про корінні народи України. Закон України від 1 лип. 2021 року № 1616-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1616-20#Text>
12. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24. лют. 2022 р. № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

13. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 груд. 1997 р. № 776/97-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/776/97-вр>.

14. Боняк В. О., Завгородній В. А., Самотуга А. В., Філяніна Л. А. Конституційне право України: навч. посібн. 2-е вид., перероб. і доп. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 293 с.

15. Конституційне право України: навчально-методичний посібник. Одеса, 2020. 242 с.

16. Конституційне право: навч. посіб. Харків: ХНУВС, 2017. 358 с.

17. Конституційне право: підручн. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; за заг. ред. О. С. Бакумова, Т. І. Гудзь, М. І. Марчука. Харків, 2019. 484 с.

Додаткова:

1. Арісян С. Р. Взаємодія Ради ООН з прав людини з верховним комісаром і управлінням Верховного комісара ООН з прав людини. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 3 (24). С. 192–196. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v3_2018/41.pdf

2. Афанасенко С. І. Конституційні гарантії прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 3. С. 3–5.

3. Гудзь Т. І., Мальцев В. В. Міжнародні стандарти права на достатній життєвий рівень та їх вплив на законодавство України. *Право і безпека*. 2022. № 4 (87). С. 94–107. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.4.08>

4. Красовський К. Новітні ідеї гарантування природних прав людини та удосконалення їх конституційних механізмів на тлі світового досвіду. *Публічне право*. 2019. № 4 (36). С. 19–29.

5. Лазарєва М. Д. Стан забезпечення прав людини в Україні на сучасному етапі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 1. С. 51–53. URL: http://lsei.org.ua/1_2020/13.pdf

6. Філіпська Н. О. Гарантії реалізації виборчих прав осіб з обмеженою внаслідок психоінтелектуальних вад дієздатністю. *Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS)*. 2019. № 3. С. 95–99.

Тема № 6. Форми безпосередньої демократії в Україні.

Семінарське заняття № 6. Форми безпосередньої демократії в Україні.

Навчальна мета заняття: сформулювати цілісне уявлення про виборче право і виборчі системи, основні стадії виборчого процесу та статус його учасників, розкрити сутність та юридичну природу референдуму як вищої форми безпосередньої демократії, з'ясувати його значення для реалізації народного суверенітету

Кількість годин – 2 год.

Навчальні питання

1. Поняття та соціальне призначення виборів. Види виборів.
2. Об'єктивне і суб'єктивне виборче право в Україні. Принципи виборчого права.
3. Виборча система України: поняття, види, особливості.
4. Загальна характеристика виборчого процесу в Україні.
5. Поняття та юридична природа референдуму. Роль референдуму в здійсненні народовладдя.

Методичні вказівки

Відповідь на перше питання плану має розпочинатися з визначення виборів, їх сутнісних рис і відмінностей від інших форм безпосередньої демократії. Слід вказати функції та соціальне призначення виборів, їх позитивні та негативні риси. Розглянути види виборів залежно від існуючих критеріїв.

Відповідь на друге питання повинна включати визначення об'єктивного і суб'єктивного виборчого права та з'ясування взаємозв'язку між ними. Необхідно розкрити поняття активного і пасивного виборчого права. Принципи виборчого права слід розглядати з точки зору конституційно-правової теорії та виборчого законодавства. Слід відмежувати поняття «принципи виборчого права» від суміжних понять, зокрема від таких, як «принципи виборчої системи» та «принципи виборчого процесу». Необхідно визначити видове розмаїття та цільове призначення виборчих цenzів, а також вказати, чому вимоги до носіїв пасивного виборчого права зазвичай вищі від тих, що ставляться до носіїв активного виборчого права.

Розкриваючи третє питання плану, слід сформулювати визначення виборчої системи у вузькому і широкому сенсі слова. Необхідно також проаналізувати всі види виборчих систем, які використовуються на загальнодержавних та місцевих виборах в Україні.

Четверте питання плану передбачає зазначення того, що вибори не зводяться до голосування на виборчій дільниці, а являють собою тривалий процес, що складається з багатьох етапів і у якому бере участь чимало різних суб'єктів – від кандидатів на виборні посади до членів виборчих органів та офіційних спостерігачів. Необхідно розкрити зміст основних стадій виборчого процесу та роль тих чи інших суб'єктів на кожній з них. Слід акцентувати на тому, які саме органи здійснюють підготовку та проведення виборів, а також за чий рахунок здійснюється фінансування виборчої кампанії. Необхідно охарактеризувати принципи виборчого права, розкрити зміст кожної із стадій виборчого процесу. При цьому треба звернути увагу на логічний зв'язок між стадіями та складом їх учасників. Варто приділити увагу і правовим режимам, які впливають на виборчий процес в Україні – надзвичайний та воєнний стани.

Розкриваючи останнє питання плану, необхідно навести визначення референдуму, що містяться в науковій літературі, з'ясувати його відмінність від інших форм безпосередньої демократії. Важливо акцентувати на тому, чому саме референдум вважається найвищою формою безпосередньої демократії та в чому полягає його значення для розвитку демократичних процесів у державі.

Спираючись на відповідні положення Конституції України та Закону України «Про всеукраїнський референдум» 2021 р. необхідно з'ясувати зміст і послідовність основних стадій референдного процесу в Україні. При цьому слід звернути увагу на процедуру ініціювання та призначення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою та референдуму щодо внесення змін до Конституції України.

Питання цільових виступів курсантів

1. Виборчі цензи у зарубіжних країнах.
2. Особливості підрахунку голосів на виборах у зарубіжних країнах.
3. Конституційно-правове регулювання виборів в Україні.
4. Відповідальність за порушення виборчого законодавства в Україні.

Теми рефератів

1. Органи, на які покладається організація та проведення виборів у зарубіжних країнах.
2. Конституційно-правовий статус Центральної виборчої комісії.
3. Народна законодавча ініціатива, народне вето та інші форми безпосередньої демократії.
4. Принципи та етапи виборчого процесу в Україні.
5. Роль референдуму в реалізації народного суверенітету в Україні.
6. Вплив воєнного та надзвичайного станів на виборчий процес в Україні.

Література

Основна:

1. Конституція України. Закон України від 28 черв. 1996 р. (зі змінами)
URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Конвенцію ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17 липн. 1997 р.
3. Виборчий кодекс України. Закон України від 19 груд. 2019 р. № 396-IX
4. Про всеукраїнський референдум: Закон України від 26 січ. 2021 р. № 1135-IX.
5. Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2365-III.
6. Про Центральну виборчу комісію: Закон України від 30 черв. 2004 р. № 1932-VI.
7. Боняк В. О., Завгородній В. А., Самотуга А. В., Філяніна Л. А. Конституційне право України: навч. посібн. 2-е вид., перероб. і доп. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 293 с.
8. Конституційне право України: навчально-методичний посібник. Одеса, 2020. 242 с.
9. Конституційне право: навч. посіб. Харків: ХНУВС, 2017. 358 с.
10. Конституційне право: підручн. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; за заг. ред. О. С. Бакумова, Т. І. Гудзь, М. І. Марчука. Харків, 2019. 484 с.

11. Нестерович В. Ф. Виборче право: підручн. Ліра-К, 2019. 504 с.
12. Нестерович В. Ф. Практикум з Конституційного права України. Київ: Ліра-К, 2018. 639 с.

Додаткова:

1. Вітюк Д. Л., Павлюх О. А. Вибори як форма безпосередньої демократії: теоретико-правовий аспект. *Альманах права*. 2019. Вип. 10. С. 115–121.
2. Гудзь Л., Гудзь Т. Принцип загального виборчого права: міжнародні стандарти та перспективи законодавчої реалізації в Україні. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія: Право*. 2020. С. 30–39. URL: <https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/16370>
3. Михайлов М. Класифікація типових та нетипових форм безпосередньої демократії. *Підприємництво, господарство і право*. № 10, 2017. С. 127–131.
4. Пехник А. В., Дзюбенко Ю. М. Безпосередня демократія як форма реалізації народовладдя в Україні (місцевий рівень). *Актуальні проблеми політики*. 2018. Вип. 61. С. 275–285.
5. Розвиток форм безпосередньої демократії в Україні: аналіз доцільності та перспектив застосування: аналіт. доп. / [Павленко І. А., Даниляк О. О., Макаров Г. В., Руденко А. В.]. Київ: НІСД, 2019. 65 с.
6. Філіпська Н. О. Гарантії реалізації виборчих прав осіб з обмеженою внаслідок психоінтелектуальних вад дієздатністю. *Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS)*. 2019. № 3. С. 95-99.

Тема № 7. Система органів державної влади в Україні.

Семінарське заняття № 7. Система органів державної влади в Україні.

Навчальна мета заняття: формування комплексного уявлення про систему органів державної влади, механізму формування органів державної влади, принципів діяльності, функцій, повноважень; формування комплексного уявлення про місцеве самоврядування, його соціальне призначення, політичну роль.

Кількість годин – 2 год.

Навчальні питання

1. Поняття органу державної влади. Принципи організації та діяльності органів державної влади в Україні.
2. Роль і місце Президента України в системі органів державної влади.
3. Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади.
4. Конституційно-правовий статус Уряду та центральних органів виконавчої влади в Україні.
5. Поняття судової влади і правосуддя. Органи судової влади.

Методичні вказівки

При відповіді на перше питання необхідно дати визначення державного органу влади та розкрити зміст ознак, притаманних цим органам, які

дозволяють відмежувати органи державної влади від інших державних інституцій та недержавних організацій – органів місцевого самоврядування, громадських організацій, господарських товариств тощо. Також слід враховувати, що різноманітність і складність діяльності державного механізму припускає достатньо велику кількість і розгалуженість його органів. Незважаючи на те, що державні органи є складовою державного апарату, вони мають відмінності, і їх можна поділити на певні види за різними критеріями (наприклад, за змістом діяльності; законодавчої влади, органи державного управління чи виконавчі органи, судові органи, контрольно-наглядові органи, глава держави); за способом створення; за часом функціонування тощо). Необхідно провести класифікацію цих органів згідно з різними науково обґрунтованими критеріями. Крім того, необхідно визначити, які основні складові організації і діяльності цих органів регламентує Конституція України.

Крім того, слід охарактеризувати принципи організації та діяльності органів державної влади, які дістали закріплення в Конституції та законах України. Серед них особлива увага має бути приділена принципу поділу влади, народовладдя, унітаризму, законності, безперервності, позапартійності, гуманізму тощо.

При відповіді на друге питання необхідно з'ясувати роль і місце Президента України в державному механізмі Української держави. На основі Конституції та Законів України необхідно розкрити питання, що стосуються обрання, виконання обов'язків та припинення повноважень Президентом України.

Розглядаючи третє питання, слід визначити місце і роль Верховної Ради України в системі вищих органів державної влади; з'ясувати порядок формування парламенту; визначити перелік структурних підрозділів Верховної Ради України, коротко характеризуючи статус і призначення кожного з них. Спираючись на Конституцію та закони України необхідно проаналізувати повноваження Верховної Ради України та порядок роботи. Окрема увага має бути приділена статусу народних депутатів України.

Розкриваючи четверте питання необхідно зупинитися на питанні щодо діяльності Кабінету Міністрів України (Уряд) та інших органів виконавчої влади. При цьому слід пам'ятати, що Уряд являє собою вищий колегіальний орган у системі органів виконавчої влади, до складу якого входять керівники міністерств і центральних відомств. Необхідно розкрити соціальне призначення та політико-правову роль Кабінету Міністрів України, а також його взаємовідносини з Президентом України та Верховною Радою України. Слід розглянути порядок формування Кабінету Міністрів України та його повноваження. Окремо слід зупинитись на питанні щодо актів Уряду. Відповідь на питання також передбачає аналіз Законів України «Про центральні органи виконавчої влади» 2011 р. та «Про місцеві державні адміністрації» 1999 р., які дають уявлення про інші елементи системи органів виконавчої влади в Україні.

Розглядаючи п'яте питання варто зазначити, що судова влада є однією з трьох гілок державної влади відповідно до принципу поділу державної влади на

гілки. Правосуддя розглядається як специфічна форма владної діяльності держави, яку проводить суд шляхом розгляду й вирішення у судових засіданнях у особливій, установленій законом процесуальній формі, цивільних, кримінальних, господарських і адміністративних справ. Структура судової системи, її ієрархія залежить від обраної країною моделі – континентальної, англосаксонської, мусульманської, соціалістичної тощо. Спираючись на норми законодавства України необхідно дати визначення судової влади, назвати й пояснити ознаки судової влади в Україні, її функції, розглянути засади організації судової влади в Україні.

Питання цільових виступів курсантів

1. Гарантії діяльності Президента України.
2. Види та склад урядів у різних державах.
3. Класифікація органів судової влади.
4. Гарантії діяльності суддів.

Теми рефератів

1. Правовий статус Ради національної безпеки і оборони України.
2. Конституційно-правовий статус народного депутата України.
3. Конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України.
4. Судова влада у зарубіжних країнах.

Література

Основна:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. (із змін.). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 р. № 794-VII (із змін.) URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/794-18>
3. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 р. № 2136-VIII (із змін.) URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>
4. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 р. № 586-XIV (із змін.). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/586-14>
5. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580 VIII (із змін.) URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
6. Про статус народного депутата України: Закон України від 17 листопада 1992 р. № 2790-XII (із змін.). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2790-12>
7. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 02 червня 2016 року № 1402-VIII (із змін.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
8. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17 березня 2011 р. № 3166-VI (із змін.). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>
9. Про військові адміністрації: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 68/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2022#Text>.

10. Конституційне право України: підручник / Т. М. Слінько, Л. І. Летнянчин, Ф. В. Веніславський та ін.; за заг. ред. Т. М. Слінько. Харків: Право, 2020. 592 с.

11. Конституційне право: підручник / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; за заг. ред. О. С. Бакумова, Т. І. Гудзь, М. І. Марчука. Харків, 2019. 484 с.

Додаткова:

1. Бакумов О. С. Президент України в системі гарантування юридичної відповідальності держави: конституційно-правовий аналіз. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. Спецвип., т. 2. С. 24–30. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/9135?show=full>

2. Бараненко Д. В. Принципи діяльності центральних органів виконавчої влади. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2020 № 46. С. 25–29. URL: <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc46/7.pdf>

3. Бичков І. Г. Щодо місця Конституційного Суду України в механізмі стримувань і противаг. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 3 (289). С. 224–229

4. Власенко В. В., Луценко В. Р. Еволюція інституту президентства та його трансформація в сучасній Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 68–71. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/13>

5. Глагович М. В., Діденко Н. Г. Повноваження Кабінету Міністрів України, функції та відповідальність. *Державне управління*. 2021. № 7. С. 91–97. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2021/16.pdf

6. Гомонай В. В. Роль Верховної Ради України в механізмі реалізації зовнішньої політики держави. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2020 № 43. С. 30–33.

7. Івановська А. М. Розмежування судового та конституційного контролю: теоретико-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 234–237. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2020/58.pdf

8. Кириченко Ю., Чоудрі С. Парламент України у воєнний час. *Український часопис конституційного права*. 2022. № 2. С. 59–63. URL: <https://doi.org/10.30970/jcl.2.2022.6>.

9. Миргород-Карпова В. В. Загальні засади організації та діяльності суддів в Україні. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2021. Вип. 1 (93). С. 61–69.

10. Павлюх О. А. Роль президента як глави держави в організації державної влади: Україна і світ. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. Вип. 3–4 (12–13). С. 28–34.

11. Руденко М. М. Адміністративно-правовий статус Міністерства внутрішніх справ України в системі забезпечення організації та діяльності Міністерства внутрішніх справ України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 428–430. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-5/106>

12. Ткаля О. Шелудько А. Загальні принципи організації та діяльності державного апарату. *Конституційне право*. 2019. № 11. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/11/48.pdf>

Тема № 8. Основи законодавства про працю України.

Семінарське заняття № 8. Основи законодавства про працю України.

Навчальна мета заняття: формування комплексного уявлення про законодавство, яке регулює трудові відносини; опанування загальних знань про основні категорії трудового права – трудовий договір, робочий час, оплата праці тощо.

Кількість годин – 2 год.

Навчальні питання

1. Загальна характеристика трудового законодавства України.
2. Трудовий та колективний договори, права та обов'язки сторін.
3. Основні поняття про робочий час та час відпочинку, їх види.
4. Оплата праці та її види.
5. Поняття трудової дисципліни та наслідки її порушення.

Методичні вказівки

При вивченні першого питання даної теми необхідно перш за все визначити, які саме суспільні відносини регулює трудове законодавство. Право на працю та достойну її оплату є правом людини, закріпленим і у міжнародному, і у національному законодавстві України. Важливо відмітити, що коло суб'єктів трудового права не обмежується лише громадянами держави. Особливу увагу варто приділити характеристиці Кодексу законів про працю України як найбільш змістовного акта, який регулює трудові та пов'язані з ними відносини.

Відповідаючи на друге питання, слід дати визначення договору, як угоди між сторонами, де є взаємні обов'язки та права, а також відповідальність за їх порушення. Важливо розуміти, що трудовий договір є угодою між працівником та роботодавцем, де працівник зобов'язується виконувати визначені види робіт, дотримуватися визначених правил та розпорядку, а роботодавець у свою чергу має надати йому роботу, належні умови праці та заробітну платню. Тут же означити права та обов'язки сторін, основні умови трудового договору, форми укладення та підстави його припинення тощо.

Третє питання передбачає розкриття сутності робочого часу, його видів та тривалості. Необхідно звернути увагу на категорії осіб, щодо яких застосовуються особливі режими тривалості робочого часу (неповнолітні, вагітні жінки тощо). Треба знати, що час відпочинку є тим часом, який є вільним від виконання трудових обов'язків та може бути використаний особою на його власний розсуд. При цьому слід пам'ятати, що виокремлюють п'ять видів часу відпочинку, які є обов'язковими для дотримання з боку роботодавця. Доцільно зробити аналіз загальних вимог до тривалості робочого часу та часу відпочинку та особливостей, що можуть з'являтися під час дії спеціальних

правових режимів (надзвичайний та воєнний стани). Варто ознайомитися з нормативно-правовою базою, яка регулює трудові відносини поліцейських.

Четверте питання передбачає розкриття поняття заробітної плати, назвавши її складові – заробітна плата, додаткова заробітна плата та інші заохочувальні та компенсаційні виплати. Варто розкрити види оплати праці, до яких відносимо тарифну та безтарифну. Окрім заробітної плати в Україні застосовуються й інші механізми підвищення доходів громадян – індексації, компенсації. З іншого боку, не варто забувати й про певні підстави для проведення відрахувань із заробітної плати.

Розгляд п'ятого питання передбачає розуміння самого поняття трудової дисципліни та низки її елементів. Забезпечення трудової дисципліни залежить і від роботодавця, який може запроваджувати методи переконання, заохочення, а також примусу. Варто назвати наслідки порушення трудової дисципліни та стягнення, які можуть накладатися на порушника.

Питання цільових виступів курсантів

1. Особливості надання додаткових відпусток.
2. Система гарантій та компенсацій у трудових відносинах, їх відмінність.
3. Правила внутрішнього розпорядку підприємств, закладів та установ.

Теми рефератів

1. Система дисциплінарної відповідальності в системі МВС України.
2. Підстави для настання матеріальної відповідальності сторін трудового договору.
3. Особливості регулювання робочого часу та часу відпочинку в Україні
4. Правове регулювання оплати праці в Україні: основні принципи та види
5. Роль та значення Кодексу законів про працю України в регулюванні трудових відносин

Література

Основна:

1. Конституція України. Закон України від 28 черв. 1996 р. (зі змінами) URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Кодекс законів про працю України. Закон України від 10 груд. 1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII (2148-08) від 19 жовт. 1973). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042.
4. Про відпустки: Закон України від 15 листопада 1996 року № 504/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-врText>.
5. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 8 вер. 2005 р. № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.

6. Про оплату праці: Закон України від 24 бер. 1995 р. № 108/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

7. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

8. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15 бер. 2022 р. № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>.

9. Трудове право України: підручник (за ред. проф. О. М. Ярошенко). Харків: Вид-во 2022. 376 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/07/27/Trudove.pravo.Ukrayiny.26.07.2022.pdf>.

Додаткова:

1. Бортнік С. Договірне регулювання права на працю поліцейських. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 120–124. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/5/22.pdf>

2. Вавженчук С. Трудова охороноздатність як складник трудової правосуб'єктності. *Підприємництво, господарство, право*. 2020. № 7. С. 115–120.

3. Ключко І. О. До характеристики об'єкта та предмета охорони праці поліцейських в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 7 (109). С. 272–279. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/03ceef58-bc0a-4cc6-bbff-c82bac9be4bd/content>

4. Козуб І. Г. Деякі аспекти представництва роботодавців у трудових відносинах. *Юридична Україна*. 2018. С. 100–106.

5. Козуб І. Г., Боднарчук М. І. Щодо трудової правосуб'єктності роботодавця. *Право і суспільство*. 2021. № 2. С. 73–78. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2021/2_2021/13.pdf.

6. Коротких А. Ю. Юридична відповідальність державних службовців за трудовим законодавством України: теорія, практика, проблеми: монографія. Київ. 2019. 360 с.

7. Філіпська Н. О. Реалізація конституційного права на працю особами з обмеженими можливостями. *Конституційно-правові академічні студії*. 2018. № 2. С. 70–78. URL: <http://konstlegalstudies.com.ua/wp-content/uploads/2020/08/2-2018.pdf>

Тема № 9. Основи адміністративного законодавства України.

Семінарське заняття № 9. Основи адміністративного законодавства України.

Навчальна мета заняття: формування комплексного уявлення про адміністративне право та адміністративні правовідносини в Україні, поглиблення знань про адміністративні правопорушення (проступки).

Кількість годин – 2 год.

Навчальні питання

1. Загальна характеристика адміністративного права України та адміністративних правовідносин.
2. Адміністративні правопорушення: поняття та ознаки.
3. Адміністративні стягнення та їх види.
4. Загальний порядок розгляду справ про адміністративні правопорушення (провадження).

Методичні вказівки

Перше питання теми передбачає розкриття поняття адміністративного права як галузі права, що регулює суспільні відносини між суб'єктами при здійсненні виконавчо-розпорядчої діяльності та суспільні відносини у сфері державного управління. Слід зазначити, що адміністративне право поділяється на дві частини – загальну та особливу, які треба стисло охарактеризувати. Також необхідно розкрити поняття адміністративної правоздатності та дієздатності, що важливо для розуміння системи прав, обов'язків та відповідальності особи.

Відповідаючи на друге питання, слід розкрити поняття адміністративного правопорушення та охарактеризувати його ознаки. При цьому необхідно врахувати, що до складу такого правопорушення входить низка елементів – об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона. Як наслідок правопорушення настає відповідальність у вигляді адміністративних стягнень, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення або іншим адміністративним законодавством.

Розкриття третього питання має починатися з визначення адміністративного стягнення та мети його застосування. Слід зазначити, що існує декілька видів стягнень, у тому числі попередження, штраф, позбавлення спеціального права, виправні роботи, адміністративний арешт тощо. Накладення стягнень залежить і від можливих обставин, які можуть або обтяжити, або пом'якшити покарання за проступок. Також варто зупинитись на особливості відповідальності неповнолітніх осіб.

Останнє питання цієї теми передбачає визначення алгоритму дій щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення (адміністративний процес). Він складається з низки стадій, у тому числі порушення справи про адміністративне правопорушення та адміністративне розслідування; розгляд справи; перегляд постанови (не є обов'язковим) та виконання постанови компетентним органом у порядку, визначеному законодавством України.

Питання цільових виступів курсантів

1. Що таке крайня необхідність та необхідна оборона в адміністративному праві?
2. Поняття «адміністративна правоздатність» та «адміністративна дієздатність» та їх значення.
3. Особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх.

Теми рефератів

1. Роль Національної поліції в адміністративному провадженні.
2. Особливості накладання адміністративних стягнень на деякі категорії осіб.
3. Принципи адміністративного права України та їх роль у регулюванні адміністративних відносин.
4. Адміністративні правопорушення: класифікація та характеристика основних видів.
5. Адміністративна відповідальність юридичних осіб: особливості та проблеми правового регулювання.

Література

Основна:

1. Конституція України. Закон України від 28 черв. 1996 р. (зі змінами) URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06 лип. 2005 № 2747-IV (в ред. Закону № 2147-VIII від 03.10.2017 № 48). URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Закон України від 7 груд. 1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10/>
4. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / Галунько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
5. Адміністративне право: навч. посіб. для здобувачів вищ. освіти / [Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, В. В. Зуй та ін.]. Вид. 6-те, допов. та перероб. З опорою на законодавство станом на 1 квіт. 2021 р. Харків: Право, 2021. 196 с.
6. Адміністративне право України: підручник / В. В. Середя, О. Л. Хитра, Ю. С. Назар, Д. І. Йосифович, Я. М. Когут та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2021. 680 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4364/1/AdminPravo_28-03-2022.pdf

Додаткова:

1. Бойко І. Роль і значення адміністративної процедури у публічному адмініструванні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. Вип. 69. С. 229–236. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/03/41-1.pdf>
2. Джафарова М. В. Принципи адміністративного процесуального права у новітніх умовах сьогодення: науково-правовий аспект. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Юридичні науки*. 2019. Вип. 1. С. 54–57.
3. Зима О. Т. Про адміністративний договір: сучасні проблеми правового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2019. № 58. Т. 1. С. 27–32. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/03/41-1.pdf>

4. Кобко Є. В. Щодо застосування норм адміністративно-деліктного законодавства України до іноземців. *Право і безпека*. 2017. № 2 (65). С. 30–34. URL: <http://oaji.net/articles/2017/2258-1507793109.pdf>.

5. Комзюк А. Т. Адміністративна відповідальність юридичних осіб: деякі проблеми правового регулювання. *Право і безпека*. 2017. № 2 (65). С. 34–38.

6. Руденко Л. Д. Механізм притягнення до адміністративної відповідальності іноземців та осіб без громадянства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 207–210. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2020/51.pdf.

Тема № 10. Основи цивільного законодавства України.

Семінарське заняття № 10. Основи цивільного законодавства України.

Навчальна мета заняття: формування комплексного уявлення про цивільне право, поняття фізичних та юридичних осіб, цивільно-правові відносини, правочини.

Кількість годин – 2 год.

Навчальні питання

1. Загальна характеристика цивільного права України.
2. Фізичні та юридичні особи як суб'єкти цивільного права.
3. Поняття правочину та його види.
4. Особисті немайнові права. Право власності: зміст та способи набуття та припинення.

Методичні вказівки

Відповідаючи на перше питання, перш за все, потрібно з'ясувати, що цивільне право є галуззю, яка регулює певну групу правових відносин за участю фізичних та юридичних осіб і держави в цілому. Давши поняття цивільного права, слід перейти до предмету регулювання даної галузі, характеристики системи цивільного права та джерел. Тут же варто дати визначення цивільним правовідносинам як таким, що регулюються нормами цивільного права зв'язкам між рівними та незалежними суб'єктами, які мають суб'єктивні цивільні права та обов'язки.

Відповідаючи на друге питання, насамперед потрібно викласти своє розуміння правоздатності та цивільної дієздатності фізичної особи, види її обсягу (повна, неповна, часткова, обмежена, недієздатність). Тут же важливо означити та назвати акти цивільного стану, у тому числі і ті, що підлягають державній реєстрації. Друга частина цього питання має містити визначення юридичної особи як суб'єкта цивільного права та її основні ознаки. Доцільно зазначити і аспекти цивільної правоздатності та дієздатності юридичної особи, способи виникнення останньої, порядок заснування та припинення її діяльності.

Розкриття третього питання варто починати з того, що правочином є дія особи, спрямована на встановлення, зміну чи припинення цивільних правовідносин та може мати як односторонній, так і багатосторонній характер.

Правочини мають певні умови своєї дійсності, пов'язані із волевиявленням особи при здійсненні самого правочину, які варто назвати та стисло охарактеризувати. Також в цьому питанні важливо розуміти причини, за яких правочин вважається дійсним або недійсним, та їх правові наслідки для сторін.

Відповідаючи на четверте питання цієї теми, слід визначитися з поняттям, що таке особисті немайнові права, враховуючи, що фізична особа не може відмовитися від особистих немайнових прав, а також не може бути позбавлена цих прав, крім того, вони мають закріплення на найвищому рівні – у Конституції України, Цивільному кодексі тощо. Важливо зазначити, що деякі з цих прав є основними правами людини та закріплені, крім іншого, у міжнародних договорах. Фізична особа має право на захист свого особистого немайнового права від протиправних посягань інших осіб, способами передбаченими Цивільним кодексом України.

Друга частина цього питання витікає із першої та має містити поняття та зміст права власності, права, яке відрізняється за сутністю від немайнових прав особи. Означивши зміст цього права (право володіти, користуватися та розпоряджатися майном), слід перейти до способів набуття та підстав припинення права власності. Суб'єктами права власності в Україні є народ України, громадяни України, юридичні особи, держава, інші держави тощо. Однак, право на власність не є абсолютним, тож може обмежуватися та також протиправно порушуватися, що тягне за собою визначену законами відповідальність.

Питання цільових виступів курсантів

1. Види юридичних цивільних фактів.
2. Поняття «аналогія закону» та «аналогія права»: порівняльна характеристика.
3. Дієздатність та її значення у цивільному праві.
4. Підстави визнання правочину недійсним.

Теми рефератів

1. Право інтелектуальної власності та його захист.
2. Господарські товариства та їх види.
3. Правовий статус фізичних та юридичних осіб в цивільному законодавстві України.
4. Види та характеристика правочинів в цивільному праві.
5. Особисті немайнові права та їх захист в українському законодавстві.

Література

Основна:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. (із змін.). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Загальна декларація прав людини: прийнята ООН 10 грудня 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: прийнята Радою Європи 4 лист. 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: прийнятий ООН 16 грудня 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
5. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: прийнятий ООН 16 груд. 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042.
6. Антошкіна Цивільне право та процес: підготовка до іспиту: навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р. (кер.), Юнін О. С., Круглова О. О. та ін.]. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. Ч. 1. 295 с.
7. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січ. 2003р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
8. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 бер. 2004 р. № 1618-IV (із змін.). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
9. Право інтелектуальної власності: підруч. / О. І. Харитонova, С. О. Харитонов, Т. С. Ківалова та ін. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 544 с.
10. Цивільне право України: підруч. 2-е вид., перероб. і доп. У 2-х ч. ; за ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.). Ч. 1. Загальна. Київ: Ліра-К, 2018. 736 с.
11. Цивільний процес: навчальний посібник / К. В. Гусаров, М. В. Жушман, С. О. Кравцов та ін. Харків: Право, 2018. 359 с.

Додаткова:

1. Гордеюк А. О. Поняття особи у цивільному праві та його співвідношення з поняттями суб'єкта цивільного права, суб'єкта цивільних правовідносин, учасника цивільних відносин. *Форму права*. 2020. № 1. С. 29–36. URL: <https://forumprava.pp.ua/files/001-090-2020-1-FP.pdf#page=29>
2. Дзера І. О. Поняття та правова природа недійсних правочинів. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 11. С. 21–25. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/15244>
3. Настіна О. Підстави примусового припинення права власності на землю в умовах правового режиму воєнного стану в Україні. *Право України*. 2022. № 3. С. 101–115. URL: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/7732/3/Pidstavy_prymyso.pdf
4. Некіт К. Г. Деякі дискусійні аспекти підстав виникнення права приватної власності. *Юридичний вісник*. 2020. № 2. С. 93–99.
5. Цвігун Д. П. Правові наслідки недійсності правочинів: основні аспекти. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. Вип. 3 (38). С. 40–43. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v3_2021/11.pdf

Тема № 11. Основи кримінального законодавства України.

Семінарське заняття № 11. Основи кримінального законодавства України.

Навчальна мета заняття: формування комплексного уявлення про кримінальне право та кримінальну відповідальність в Україні, склад злочину та інші базові поняття галузі.

Кількість годин – 2 год.

Навчальні питання

1. Загальна характеристика кримінального права України.
2. Поняття злочину та його склад.
3. Кримінальна відповідальність та її особливості при співучасті у вчиненні злочину.
4. Покарання у кримінальному праві.

Методичні вказівки

Відповідаючи на перше питання, необхідно виходити з того, що під кримінальним законодавством ми розуміємо систему законів, введених в дію вищими законодавчими органами державної влади, які визначають основи і принципи кримінальної відповідальності, встановлюють, які суспільно небезпечні дії є злочином і яке покарання може бути застосоване до особи, котра його вчинила. Основними завданнями кримінального права є правове забезпечення охорони певних суспільних відносин і соціальних благ та запобігання злочинам. Слід звернутися до положень Кримінального кодексу України, норми якого містять основні принципи кримінального законодавства держави. Тут же варто назвати основні джерела кримінального права.

Друге питання має включати у себе визначення злочину відповідно до статті 2 КК України та п'ять його базових однак, серед яких наявність діяння, суб'єкту злочину, вини, суспільної небезпеки та передбаченої відповідальності за таке діяння. Розуміння зазначених ознак є важливим для розмежування кримінального злочину та інших видів правопорушень. Крім того, слід зазначити, що злочини різняться за ступенем негативних наслідків та поділяються на невеликої, середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі злочини, які потрібно стисло охарактеризувати. У цьому ж питанні варто визначити і стадії вчинення злочинного діяння. Кваліфікація злочинного діяння неможлива без розуміння складу злочину (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона) та його складових елементів.

Відповідь на третє питання варто починати з визначення кримінальної відповідальності як виду юридичної відповідальності, що встановлюється державою в кримінальному законі, накладається судом на осіб, які винні у вчиненні злочину. Кримінальне законодавство говорить, що підставою для настання кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину. Ознак, існує низка обставин, які виключають настання такої відповідальності, їх необхідно назвати та охарактеризувати. Для вірної кваліфікації злочину важливим є з'ясування осіб,

які його вчинили та їх конкретних ролей у цьому. Вчинення злочину двома та більше особами є співучастю, яка поділяється на декілька різновидів, які слід назвати та стисло характеризувати.

Четверте питання передбачає визначення того, що ж кримінальним покаранням, його ознак та видів. Слід зупинитися на описі видів покарань, які передбачені Кримінальним кодексом України, поділивши їх на основні та додаткові. При визначенні виду покарання за злочин суд обов'язково враховує низку обставин, які можуть мати пом'якшувальний або обтяжуючий характер. Тут же варто зупинитися і на покарання за вчинення двох та більше злочинів та неодноразовому вчиненні того самого злочину (сукупність та повторність злочинів), що також значно впливає на покарання, визначене судом.

Питання цільових виступів курсантів

1. Добровільна відмова від доведення злочину до кінця та її ознаки.
2. Критерії неосудності за Кримінальним кодексом України.
3. Види злочинних груп залежно від форми співучасті.
4. Критерії перевищення меж необхідної оборони.
5. Відповідальність за злочини, вчинені із використанням комп'ютерної техніки та технологій.

Теми рефератів

1. Підстави для звільнення від кримінального покарання.
2. Амністія та помилування – особливості застосування.
3. Кримінальна відповідальність неповнолітніх та вік настання кримінальної відповідальності.
4. Особливості кримінальної відповідальності під час дії режиму воєнного стану.

Література

Основна:

1. Конституція України від 28 черв. 1996 р. (із змін.). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Загальна декларація прав людини: прийнята ООН 10 груд. 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: прийнята Радою Європи 4 лист. 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: прийнятий ООН 16 грудня 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
5. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: прийнятий ООН 16 груд. 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042.
6. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III (із змін.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

7. Кримінальне право. Загальна частина (у таблицях і схемах): навчальний посібник / О. С. Бондаренко, М. О. Думчиков. Суми: Сумський державний університет, 2022. 114 с.

8. Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посіб. / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова. Харків: Право, 2020. 656 с.

9. Юридична відповідальність за корупційні правопорушення: підручн. / В. Я. Настюк, О. Ю. Синявська, В. В. Мартиновський та ін. ; за заг. ред. В. Я. Настюка. Харків: Право, 2019. 512 с.

Додаткова:

1. Бабанли Р. Ш. Призначення покарання в Україні: теоретико-прикладні засади: монографія. Чернігів: Десна Поліграф, 2019. 488 с. URL: http://idpnan.org.ua/files/2019/babanli-r.sh.-priznachennya-pokarannya-v-ukrayini-teoretiko-prikladni-zasadi_-_d_.pdf

2. Горох О. П. Сучасні кримінально-правові проблеми звільнення від покарання та його відбування: монографія. Київ: Дакор, 2019. 676 с.

3. Романівка З. Є. Знаряддя та засоби вчинення злочину як ознака об'єктивної сторони складу злочину. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 6. С. 414–416. URL: http://www.pap.in.ua/6_2019/106.pdf

4. Соболев О. І., Южека Р. С. Рішення Європейського суду з прав людини як джерела кримінального права України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Вип. 2, т. 2. С. 57–59.

5. Фіалка М. І. Документи в КК України: зміст та їх взаємозв'язок між собою. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2020. № 2 (89). С. 284–298.

6. Шульга А. М. Особливості формування загального об'єкта злочинів проти земельних ресурсів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 6. Т. 1. С. 202–206.

Тема № 12. Основи кримінального процесуального законодавства України.

Семінарське заняття № 12. Основи кримінального процесуального законодавства України.

Навчальна мета заняття: формування комплексного уявлення про кримінальний процес як галузь права, порядок розгляду кримінальних справ, функції учасників кримінального процесу тощо.

Кількість годин – 2 год.

Навчальні питання

1. Загальна характеристика кримінального процесуального права України.
2. Стадії кримінального процесу. Строки кримінального провадження.
3. Учасники кримінального провадження.
4. Запобіжні заходи.

Методичні вказівки

Відповідь на перше питання традиційно має починатися із загального визначення кримінального процесуального права. Інститути кримінального процесуального права складаються з окремих блоків правових норм, кожний із яких регламентує окрему вузьку ділянку кримінальної процесуальної діяльності (наприклад, окрему слідчу (розшукову) дію, порядок повідомлення про підозру, закриття кримінального провадження і т.п.).

Відповідаючи на друге питання, перш за все, потрібно з'ясувати, що кримінальним процесуальним законодавством передбачено чіткий алгоритм дій органів щодо розслідування кримінальних справ, які є логічними та послідовними. Варто назвати ці стадії кримінального процесу, етапи руху кримінальної справи, звернувши увагу на обставини, які виключають порушення кримінальної справи компетентним органом (відсутність події злочину, складу злочину у скоєному діянні, у разі примирення сторін тощо).

Зміст відповіді на третє питання має включати перелік учасників кримінального процесу, сторонами кримінального провадження з боку обвинувачення є слідчий, дізнавач, керівник органу досудового розслідування, керівник органу дізнання, прокурор, а також потерпілий, його представник та законний представник у випадках, установлених Кодексом. З боку захисту це підозрюваний, обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники. Тут же необхідно стисло означити права та обов'язки цих учасників, приділяючи увагу дотриманню прав і свобод людини під час кримінального провадження.

Відповідаючи на четверте питання доповідач має перерахувати низку запобіжних заходів, які передбачені кримінальним процесуальним законодавством України (особисте зобов'язання; особиста порука; застава; домашній арешт; тримання під вартою; затримання особи як тимчасовий запобіжний захід.), та критерії необхідності щодо їх застосування.

Питання цільових виступів курсантів

1. Принцип верховенства права в кримінальному процесі.
2. Презумпції невинуватості у кримінальному провадженні в Україні.
3. Випадки обов'язкового призначенні адвоката особі, яка підозрюється у вчиненні злочину.
4. Підстави закриття кримінальної справи.

Теми рефератів

1. Особливості досудового розслідування в кримінальному процесі України.
2. Строки кримінального провадження: їх види та значення.
3. Запобіжні заходи як гарантія правопорядку та безпеки суспільства.
4. Роль адвоката у кримінальному процесі.
5. Порушення прав людини під час кримінального провадження.

Література

Основна:

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. (із змін.). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
4. Пчеліна О. В., Фоміна Т. Г., Романюк В. В та ін. Основи кримінального процесу: навч. пос. За заг. ред. Т. Г. Фоміної. Харків, ХНУВС. 2023. 140 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a58adaa7-8aec-4c64-8e85-5181e2e4356d/content>
5. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Вид. 19-те, допов. і перероб. Київ: Алерта, 2022. 1128 с.

Додаткова:

1. Глинська Н. В. Кримінальне процесуальне законодавство: основні аспекти якісної характеристики. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 2. С. 16–24. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/2_2018_Glunska.pdf
2. Горох О. П. Сучасні кримінально-правові проблеми звільнення від покарання та його відбування: монографія. Київ: Дакор, 2019. 676 с.
3. Лоскутов Т. Правове регулювання волевиявлення особи щодо проведення кримінальних процесуальних дій в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Вип. 75, т. 2. С. 177–182. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/download/276178/271041>
4. Лоскутов Т. Правове регулювання кримінального процесуального затримання в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. Вип. 70. С. 417–423. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/download/259355/256000>

3. Інформаційне та методичне забезпечення

Рекомендована Література

3.1. Основна:

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України. Закон України від 28 черв. 1996 р. (зі змінами) URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Конвенцію ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17 липн. 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. Вибірчий кодекс України. Закон України від 19 груд. 2019 р. № 396-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>

4. Кодекс законів про працю України. Закон України від 10 груд. 1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-X. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
6. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
8. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 8 лип. 2011 р. № 3671-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3671-17>.
9. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лют. 2006 р. № 3477-IV (із змін.). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
10. Про військово-цивільні адміністрації: Закон України від 3 лют. 2015 р. № 141-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19>.
11. Про Всеукраїнський референдум: Закон України від 26 січ. 2021 р. № 1135-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135-20#Text>
12. Про громадянство України: Закон України від 18 січ. 2001 р. № 2235-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>.
13. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовт. 2014 р. № 1706-VII (із змін.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
14. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25 квіт. 2019 р. № 2704-VIII (за змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
15. Про захист персональних даних: Закон України від 1 черв. 2010 р. № 2297-VI (із змін.). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>
16. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лют. 2014 р. № 794-VII. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/794-18>.
17. Про Конституційний Суд України Закон України від 13 лип. 2017 р. № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.
18. Про Національну поліцію: Закон України від 2 лип. 2015 року № 580-VIII. Ст. 379. URL: <http://www.golos.com.ua/article/257729>
19. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану. Закон України від 15 бер. 2022 р. № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>
20. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
21. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22 вер. 2011 р. № 3773-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>.
22. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січ. 2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

Підручники та навчальні посібники

23. Адміністративне право: навч. посіб. для здобувачів вищ. освіти / [Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, В. В. Зуй та ін.]. Вид. 6-те, допов. та перероб. 3 опорою на законодавство станом на 1 квіт. 2021 р. Харків: Право, 2021. 196 с.

24. Адміністративне право України: підручник / В. В. Середа, О. Л. Хитра, Ю. С. Назар, Д. І. Йосифович, Я. М. Когут та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2021. 680 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4364/1/AdminPravo_28-03-2022.pdf

25. Гапотій В. Д., Слишик О. А. Основи права: підручник. 2-ге вид. із змінами та доп. Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2019. 882 с.

26. Дотримання прав людини в правоохоронній діяльності: навч. посіб.. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 319 с.

27. Кримінальне право. Загальна частина (у таблицях і схемах): навчальний посібник / О. С. Бондаренко, М. О. Думчиков. Суми: Сумський державний університет, 2022. 114 с.

28. Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посіб. / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова. Харків: Право, 2020. 656 с.

29. Конституційне право України: навчально-методичний посібник. Одеса, 2020. 242 с.

30. Конституційне право: підручн. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; за заг. ред. О. С. Бакумова, Т. І. Гудзь, М. І. Марчука. Харків, 2019. 484 с.

31. Молдован В. В., Чулінда Л. І. Правознавство: навч. посіб. Київ: ЦУП, 2020. 184 с.

32. Пчеліна О. В., Фоміна Т. Г., Романюк В. В та ін. Основи кримінального процесу: навч. пос. За заг. ред. Т. Г. Фоміної. Харків, ХНУВС. 2023. 140 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a58adaa7-8aес-4с64-8е85-5181е2е4356d/content>

33. Теорія держави і права: підручн. / О. М. Бандурка, О. М. Головка, О. С. Передерій та ін.; за заг. ред. О. М. Бандурки ; МВС України, ХНУВС. Харків, 2018. 416 с.

34. Теорія держави та права України: підручник для курсантів та студентів вищих навч. закл. / О. М. Бандурка, М. Ю. Бурдін, О. М. Головка та ін. Харків: Майдан, 2018. 436 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6689/Teoriia%20derzhavy%20i%20prava_pidruchnyk_KhNUVS_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=y

35. Трудове право України: підручник (за ред. проф. О. М. Ярошенко). Харків: Вид-во 2022. 376 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/07/27/Trudove.pravo.Ukrayiny.26.07.2022.pdf>.

36. Сенаторова О. В. Права людини і збройні конфлікти: навч. посіб. Київ: Вид-во «ФОП Голембовська О. О.». 2018. 208 с. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/msc_6_copy.pdf.

37. Тетарчук В. І. Теорія держави і права: навч. посібн. для підготовки до іспитів. 2021. 184 с.

38. Цивільне право та процес: підготовка до іспиту: навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р. (кер.), Юнін О. С., Круглова О. О. та ін.]. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. Ч. 1. 295 с.

39. Цивільне право України: підруч. 2-е вид., перероб. і доп. У 2-х ч. ; за ред. проф. Р. Б. Шишки (кер. авт. кол.). Ч. 1. Загальна. Київ: Ліра-К, 2018. 736 с.

40. Цивільний процес: навчальний посібник / К. В. Гусаров, М. В. Жушман, С. О. Кравцов та ін. Харків: Право, 2018. 359 с.

3.2. Додаткова:

1. Арісян С. Р. Взаємодія Ради ООН з прав людини з верховним комісаром і управлінням Верховного комісара ООН з прав людини. *Прикарпатський юридичний вісник. Міжнародне право*. 2018. Вип. 3 (24). С. 192–196. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v3_2018/41.pdf

2. Афанасенко С. І. Конституційні гарантії прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 3. С. 3–5.

3. Бакумов О. С. Президент України в системі гарантування юридичної відповідальності держави: конституційно-правовий аналіз. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. Спецвип., т. 2. С. 24–30. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/9135?show=full>

4. Бараненко Д. В. Принципи діяльності центральних органів виконавчої влади. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2020 № 46. С. 25–29. URL: <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc46/7.pdf>

5. Батанов О. В. Унітаризм як політичний та правовий феномен: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія політичні науки*. 2019. № 4. С. 20–25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdonnupn_2019_4_5

6. Бичков І. Г. Щодо місця Конституційного Суду України в механізмі стримувань і противаг. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 3 (289). С. 224–229

7. Біла В. Р. Правові акти публічної адміністрації: теоретико-правове дослідження. *Право і суспільство*. 2019. № 4. С. 140 – 145.

8. Білозьоров Є. В. Природний тип розуміння права як підґрунтя діяльнісної теорії правознавства. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. Вип. 2. С. 10–14. URL: http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/07/APP-2_2022_FINAL.pdf#page=10

9. Бойко І. Роль і значення адміністративної процедури у публічному адмініструванні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. Вип. 69. С. 229–236. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/03/41-1.pdf>

10. Бойко І., Соловійова О. Вплив ідеї людиноцентризму на зміст адміністративного права. *International Science Journal of Jurisprudence & Philosophy*. 2023. 2 (1): 1-12. URL: <https://isg-journal.com/isjpp/>.
11. Бондаренко С. Ю., Вітомський Ю. Л. Психологічна теорія як онтологія походження держави, чи спроба вгамувати економічний детермінізм. *The X International Science Conference «Science foundations of modern science and practice»*. 2021. С. 200–210. URL: https://books.google.com/books?hl=en&lr=&id=26NREAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA200&dq=info:sfmaLn1j_NkJ:scholar.google.com&ots=_tBDRex3Cj&sig=81eLupcgWf8RDZUYV3XusG-ridA
12. Букіна Т. В., Лазарева А. О., Губа М. І. Громадські слухання як форма взаємодії влади та громадськості: теоретичні аспекти. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 4. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2021/33.pdf
13. Вавженчук С. Трудова охороноздатність як складник трудової правосуб'єктності. *Підприємництво, господарство, право*. 2020. № 7. С. 115–120.
14. Власенко В. В., Луценко В. Р. Еволюція інституту президентства та його трансформація в сучасній Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 68–71. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/13>
15. Волошина Я. Місцеве самоврядування: теорії походження та їх реалізація. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 3. С. 117–122. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/3/23.pdf>
16. Гайдар М. Є. Принципи місцевого самоврядування в аспекті процесу об'єднання територіальних громад в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 4 (29), т. 2. С. 8–13. URL: <http://pyuv.onua.edu.ua/index.php/pyuv/article/view/426>.
17. Глазович М. В., Діденко Н. Г. Повноваження Кабінету Міністрів України, функції та відповідальність. *Державне управління*. 2021. № 7. С. 91–97. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2021/16.pdf
18. Глинська Н. В. Кримінальне процесуальне законодавство: основні аспекти якісної характеристики. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 2. С. 16–24. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/2_2018_Glunsk.pdf
19. Гомонай В. В. Роль Верховної Ради України в механізмі реалізації зовнішньої політики держави. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2020 № 43. С. 30–33.
20. Гудзь Л., Гудзь Т. Принцип загального виборчого права: міжнародні стандарти та перспективи законодавчої реалізації в Україні. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія: Право*. 2020. С. 30–39. URL: <https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/16370>
21. Гудзь Т. І., Мальцев В. В. Міжнародні стандарти права на достатній життєвий рівень та їх вплив на законодавство України. *Право і безпека*. 2022. № 4 (87). С. 94–107. URL: https://dspace.univd.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15671/Mizhnarodni%20standarty_Hudzy_Maltsev_2022.pdf?sequence=1.

22. Джафарова М. В. Принципи адміністративного процесуального права у новітніх умовах сьогодення: науково-правовий аспект. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Юридичні науки*. 2019. Вип. 1. С. 54–57.

23. Долженков О., Гжибовська Т. Статус обласних рад у системі здійснення місцевого самоврядування в Україні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. Т. 2, № 83. С. 146–150. URL: <http://uran.oridu.odessa.ua/article/view/237294>

24. Зима О. Т. Про адміністративний договір: сучасні проблеми правового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. № 58, т. 1. С. 27–32. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/03/41-1.pdf>

25. Івановська А. М. Розмежування судового та конституційного контролю: теоретико-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 234–237. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2020/58.pdf

26. Кириченко Ю., Чоудрі С. Парламент України у воєнний час. *Український часопис конституційного права*. 2022. № 2. С. 59–63. URL: <https://doi.org/10.30970/jcl.2.2022.6>.

27. Кобко Є. В. Щодо застосування норм адміністративно-деліктного законодавства України до іноземців. *Право і безпека*. 2017. № 2 (65). С. 30–34. URL: <http://oaji.net/articles/2017/2258-1507793109.pdf>.

28. Козуб І. Г. Деякі аспекти представництва роботодавців у трудових відносинах. *Юридична Україна*. 2018. С. 100–106.

29. Козуб І. Г., Боднарчук М. І. Щодо трудової правосуб'єктності роботодавця. *Право і суспільство*. 2021. № 2. С. 73–78. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2021/2_2021/13.pdf.

30. Коломієць Ю. М. Проблема конституційного регулювання промульгації законів Президентом України. *Конституція України: ціннісний вимір 25-річного досвіду державотворення та правотворення*: Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 23 червня 2021 р.) / КНУ ім. Т. Шевченка. Київ, 2021. С. 221–224.

31. Комзюк А. Т. Адміністративна відповідальність юридичних осіб: деякі проблеми правового регулювання. *Право і безпека*. 2017. № 2 (65). С. 34–38.

32. Красніцька Г. М. Періодизація становлення права. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Том 141. Вип. 141(2). С. 81–83.

33. Красовський К. Новітні ідеї гарантування природних прав людини та удосконалення їх конституційних механізмів на тлі світового досвіду. *Публічне право*. 2019. № 4 (36). С. 19–29.

34. Лазарева М. Д. Стан забезпечення прав людини в Україні на сучасному етапі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 1. С. 51–53. URL: http://lsej.org.ua/1_2020/13.pdf

35. Логвиненко І. А., Логвиненко Є. С. Теорії походження Руської держави (Київської Русі). *25 років становлення Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ: славетна історія та горизонти майбутнього*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (21-22

лют. 2020 року, м. Суми). 2020. С. 22–24. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6801>

36. Лоскутов Т. Правове регулювання волевиявлення особи щодо проведення кримінальних процесуальних дій в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Вип. 75, т. 2. С. 177–182. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/download/276178/271041>

37. Лоскутов Т. Правове регулювання кримінального процесуального затримання в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. Вип. 70. С. 417–423. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/download/259355/256000>

38. Мельничук О. П. Відокремлення держави та релігійних організацій в сучасних умовах державотворення: правова природа, зміст та види. *Правова позиція*. 2020. № 2 (27). С. 178–182. URL: <http://legalposition.umsf.in.ua/archive/2020/2/34.pdf>

39. Миргород-Карпова В. В. Загальні засади організації та діяльності суддів в Україні. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2021. Вип. 1 (93). С. 61–69.

40. Павлюх О. А. Роль президента як глави держави в організації державної влади: Україна і світ. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. Вип. 3–4 (12–13). С. 28–34.

41. Петков С. В., Іванов І. В., Делія Ю. В. Забезпечення прав людини правоохоронними органами. Вид-во КТН. 2019. 241 с.

42. Руденко Л. Д. Механізм притягнення до адміністративної відповідальності іноземців та осіб без громадянства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 207–210. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2020/51.pdf.

43. Руденко М. М. Адміністративно-правовий статус Міністерства внутрішніх справ України в системі забезпечення організації та діяльності Міністерства внутрішніх справ України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 428–430. DOI://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-5/106

44. Соболев О. І., Южека Р. С. Рішення Європейського суду з прав людини як джерела кримінального права України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Вип. 2, т. 2. С. 57–59.

45. Стрельченко О. Г., Бухтіярова І. Г., Бухтіяров О. А. Доктринальна характеристика суб'єктів публічної адміністрації: сучасний вимір у рамках європеїзації суспільства. *Правова позиція*. 2022. № 2 (35). С. 22–26. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2022/2/4.pdf>.

46. Ткаля О. Шелудько А. Загальні принципи організації та діяльності державного апарату. *Конституційне право*. 2019. № 11. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/11/48.pdf>

47. Федоренко В. Завдання та функції конституційного права як галузі конституційного права. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2021. № 1 (93). С. 80–89.

48. Федоренко В. Л. Система конституційного права: поняття та генезис. *Право і суспільство*. 2020. № 4. С. 35–46. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/4_2020/8.pdf
49. Фіалка М. І. Документи в КК України: зміст та їх взаємозв'язок між собою. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2020. № 2 (89). С. 284–298.
50. Філіпська Н. О. Гарантії реалізації виборчих прав осіб з обмеженою внаслідок психоінтелектуальних вад дієздатністю. *Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS)*. 2019. № 3. С. 95–99.
51. Філіпська Н. О. Реалізація конституційного права на працю особами з обмеженими можливостями. *Конституційно-правові академічні студії*. 2018. № 2. С. 70–78. URL: <http://konstlegalstudies.com.ua/wp-content/uploads/2020/08/2-2018.pdf>
52. Ханік-Посполітак Р. Ю. Запровадження електронного правосуддя в цивільному судочинстві України. *Право України*. 2017. № 8. С. 122–129.
53. Циганюк Ю. В. Генеза кримінального процесуального законодавства України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 420–425. URL: http://lsej.org.ua/2_2020/111.pdf
54. Шульга А. М. Особливості формування загального об'єкта злочинів проти земельних ресурсів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 6, т. 1. С. 202–206.
55. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні. Київ, березень 2022 р. URL: <https://ombudsman.gov.ua/report-2022/>

3.3. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Веб-портал органів виконавчої влади України – <https://www.kmu.gov.ua/ua/>
2. Офіційне інтернет-представництво Президента України – <https://www.president.gov.ua/>
3. Офіційний сайт Верховної Ради України – <https://rada.gov.ua/>
4. Офіційний сайт Європейського суду з прав людини – <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=applicants/ukr&c/>
5. Офіційний сайт Конституційного Суду України – <http://www.ccu.gov.ua/>
6. Офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України – <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/>